

KÖNYVTÁRUNK BALKÁNI FELADATAI.

Sajátságos magyar jelenség, hogy amíg Nyugat-Európa viszonyaival meglehetősen tisztában vagyunk, alig foglalkozunk a körülöttünk, sőt velünk élő népekkel. A nyugati kultúra fénykörében megfeledekezünk a magyarság életérdekeiről.

Nem volna helyes dolog arra törekednünk, hogy hazánk elszakadjon a nyugati kultúrától, de nagyon hátrányos nemzetünkre, hogy belevesszünk Nyugat kizárólagos imádatába. A magyarság földrajzi, néprajzi, politikai és gazdasági helyzetének végzetes félreismerése az, hogy figyelmünket elsősorban nem a velünk közvetlen összeköttetésben álló népek kötik le.

Gyermekkorunk óta folyton hallunk Magyarországot balkáni hivatásáról, vagy untalan ismételjük a «Tengerre magyar!» jel-szót, — de a frázisok üresen konganak, komoly megvalósításukról szó sem lehet, hiszen alig-alig mérlegeltük még e jel-szavak tartalmát, alig vettük vizsgálat alá a népek viszonyait, kiknek érdekeit a mi érdekeinkkel össze kellene egyeztetnünk, ha a szavakról a cselekvésre térnénk át.

Mintha a világháború véres tanulságai mégis a helyes út felé kezdenének bennünket sodorni. A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet felállítása, a M. Tud. Akadémia Keleti Bizottságának újjászervezése, balkáni pályázata, az egyetemeken balkáni tanszékek szervezésére megindult mozgalom, a szegedi Balkán-Akadémia terve, mintha egy újabb korszak hirnökei volnának. Tragikus dolog, hogy épen most kellett elveszítenünk azt a férfit, ki e mozgalmak irányítására a leghivatottabb lett volna.

Hogy e minden tekintetben örvendetes mozgalmak eredményeket érhessenek el, annak egyebek mellett könyvtári előfeltételei is vannak: lehetővé kell tennünk szomszédjaink elme-

termékeinek tanulmányozását. Ma a helyzet az, hogy még a fővárosban is a legnagyobb nehézségekkel küzd az ember, ha egy cseh vagy horvát, oláh vagy bolgár könyvre van szüksége. Pedig, hogy csak egy példát említsek, évtizedek óta Ausztria és Magyarország egyik legsúlyosabb kérdése az úgynevezett délszláv-kérdés. Hogyan tájékozódhassunk alaposan e kérdésről, mikor gyakran a legközönségesebb horvát vagy szerb könyvek sincsenek meg könyvtárainkban? És hogyan érthessük meg az egész «délszláv» mozgalmat, mikor a mozgalom életrekelőinek, a cseheknek irodalma is hozzáférhetetlen számunkra?

E lehetetlen helyzeten sürgősen változtatnunk kell és e változtatás a mi könyvtárunk feladata. Budapest többi nagyobb könyvtárai saját külön céljaikkal sokkal inkább le vannak kötve, semhogy erre vállalkozhatnának, nekünk meg mint leendő Nemzeti Könyvtárnak egyrészt hivatásunk is volna ez, másrészt meg, miután a szoroson vett Magyarország nemzetiségeinek irodalmát már eddig is a lehető teljességgel összegyűjtöttük és a külföld magyar vonatkozású könyvtermését is anyagi eszközeink korlátai között meglehetősen számmal összeszedtük, ezzel máris megvetettük az alapját egy nagyobb arányú akciónak.

Az új, szélesebb alapokra fektetett akciónak földrajzi elhelyezkedésünk szerint három főirányban kell megindulnia: Nyugat, Észak és Dél irányában. Nyugat felé a mi külön hivatásunk az osztrák és olasz irodalom intenzív gyűjtése. Miután egyrészt az Ausztriával való évszázados politikai és gazdasági kapcsolat jóformán minden osztrák sajtóterméket többé-kevésbé hungarikummá tesz, másrészt meg az Adria közössége, a fölötte való uralom kérdése, az irredenta mozgalom nagy mértékben nélkülözhetlenekké teszik számunkra Olaszország számos nyomtatványát. Észak felé a mi hivatásunk a cseh, lengyel, ruthén és orosz irodalom nagyfokú gyűjtése. Nem szólva arról a számtalan történeti szárlól, mely hazánk multját különösen a cseh és a lengyel királyság multjával összefűzi, csak arra utalunk, hogy Lemberg ma is a legfőbb állomása északi kereskedelmünknek, Prága meg szellemi vezére volt sok újabb olyan tót, horvát, szerb irodalmi

és politikai mozgalomnak, mely mély nyomokat hagyott hazánk fejlődésében.

Nem kicsinyelvén e kétirányú akció jelentőségét, még fontosabbnak és sürgősebbnek tartjuk a harmadikat: a délit, vagy világosabban szólva a balkánit. Hazánkat a mult ezer szála fűzi a balkáni félszigethez s ennek népeihez és a jelen érdekei, a jövő reményei ismét egyaránt a Balkánra utalnak bennünket.

A Balkán keleti felén tüntek először föl Európában őseink, Etelközben akarván hazát alapítani. Mikor e terv nem sikerült s mai hazánkba jöttünk, a nyugati Balkán felé irányult figyelmünk. Midőn Kálmán királyunk koronája egyik legértékesebb drágaköveként Magyarországhoz csatolta az ősi horvát királyságot, megszerezte a Balkán nyugati bástyáját, honnan mindenkor jelentős hatalmi állást foglalhattunk el a félszigeten. Innen kiindulva a magyar uralom egyre terjedt a nyugati Balkánon s később a keletin is, de ezen nem sikerülvén olyan biztos alapot szerezni, mint a nyugatin, uralmunk sokkal ingadozóbb volt. A magyar uralom terjedésének legnagyobb ellenségei Velence és Byzanc voltak. A balkáni népek általában véve inkább a magyar királyokhoz szítottak, mert ők ellentétben a kapzsi és kegyetlen Velencével és Byzanccal, nem bántották e népek nemzeti önkormányzatát, nem törekedtek nemzeti egyéniségük megsemmisítésére. Még nagyobb lett a vonzódás a magyar királyokhoz, mikor megjelent a török. Még a magyar királyság bukása után is tőlünk és az új uralkodóháztól várták a balkáni népek szabadulásukat. A HABSBURG-ház föl is ismerte balkáni küldetését. A nyugati bástyából kiindulva a magyar királyok ősi jogán vették birtokukba Dalmáciát, majd Boszniát, abban is követvén régi királyainkat, hogy e birtokbavétel az illető népek érdekében és nemzeti egyéniségük sérelme nélkül történt. Másrészt meg mindenütt az egész Balkánon a szabadságra törő népek pártfogói és védői lettek.

A történelmi mult annyira összekapcsolja hazánkat a Balkánnal, hogy nem lehet magyar történet írni a Balkán ismerete nélkül s viszont érthetetlen a balkáni népek fejlődése Magyarországra befolyásának feltárása nélkül. Sajat multunk kikutatása

végett is meg kell ismerkednünk a balkáni nemzetek irodalmával, mely épenséggel nem oly jelentéktelen és fejletlen, mint az avatatlanok hiszik.

A világháború elég világosan megmutatta, hogy a Balkánon nemcsak a magyar mult szunnyad, hanem ott ébredzik a magyar jövő is. Magyarország területi épségének, nyugodt fejlődésének egyik legfőbb biztosítója, ha a hatalom és a szellem fegyverével miénk a döntő szó a Balkánon és a mi megértő, a népek sajátosságait és önkormányzatukat tisztelő vezetésünk a legfőbb biztosítója a balkáni népek boldogulásának. Nem miénk az eszme: Magyarországnak a Balkán szellemi középpontjának kell lennie. Az első lépés ez irányban a Balkán aprólékos megismerése, aminek viszont egyik nélkülözhetetlen előfeltétele az, hogy Budapesten egy nagyarányú balkáni könyvtár legyen.

Könyvtárunk abból kiindulva, hogy a Balkánra s az ott lakó népekre vonatkozó irodalom nagyrészt tágabb értelemben vett hungarikumnak tekinthető, körülményeinkhez képest már eddig is sok balkanikumot szerzett meg. Ezt az eddig is szép eredményeket felmutató akciót most jelentékenyen ki kell terjesztenünk. Lehetőleg meg kell szereznünk minden a Balkánnal és a balkáni népekkel foglalkozó munkát és nagyon sokat a Balkán sajtótermékei közül. A teljesség fokára nézve az egyes balkáni országoknak és népeknek velünk való történeti és jelenlegi politikai és gazdasági kapcsolata legyen irányadó.

Ezért elsősorban a legnagyobb teljességre kell törekednünk Horvát-Szlavon és Dalmát országok nyomtatványait illetőleg. A köteles példányról szóló 1897:XXI. törvény kénytelen volt tekintetbe venni Horvát-Szlavonországok autonómiáját és nem rendelhette el nyomtatványaik megküldését. Ez azonban nem akadályozhatja meg a könyvtárt abban, hogy úgy ez országok, mint a közjogilag hozzájuk tartozó Dalmácia nyomtatványait vétel útján meg ne szerezzék. Sőt határozottan kívánja ezt könyvtárunk országos jellege is, mely eddig ez országok nyomtatványainak hiánya miatt csonka maradt.

Kívánja ezt saját jól felfogott érdekünk is. A magyarságot

és a horvátságot egy évszázad óta mesterségesen elválasztották és egymás ellen ingerelték. Ennek következtében ma a Dráva egyik partja messzebb van a másiktól, mint Afrika Európától. Hogy ez az állapot a nyolcszáz év óta egy állami közösségben élő és mindenképen egymásra utalt két nemzetnek nem válik előnyére, aligha szükséges bizonyítani. Egymás megértéséhez az első lépés egymás megismerése. A mi könyvtárunk feladata összegyűjteni a horvát nemzet szellemi kincseit s azokat hozzáférhetővé tenni a magyar tudomány és közélet számára. A magyar történeti, irodalmi és jogtudományi kutatásnak igen nagy előnyére fog válni, ha megismerkedik a horvát szaktudomány eredményeivel¹ és a politikai életre is jótékony hatással lesz, ha a viszonyok tényleges ismerete nyakát szegi néhány közkeletű frázisnak. Természetesen a horvátság számára is volna legalább ennyire fontos a magyar viszonyok megismerése.

Fontos reánk nézve Horvátország nyomtatványainak gyűjtése azért is, mert Horvátország a Balkán küszöbe. Amint maga az ország is földrajzilag csak részben tartozik a Balkánhoz, a horvát nemzet is átmenetet képez Nyugat és Kelet között. Kulturája teljesen Nyugathoz fűzi, egyetlen balkáni nemzet, mely tisztára római katolikus vallású, a multban is mindig a nyugati kultúra védbástyája volt Kelet ellen, de legközelebbi rokonai, kikkel ma oly sűrű érintkezést tart fent, balkáni népek és jelenlegi politikai törekvései is a Balkánra irányulnak. A nyugati embernek aránylag nehéz a balkáni világba magát beleélnie, a horvát nyelvvel és néppel való megismerkedés e feladatot lényegesen megkönnyíti. A horvát nyelv elsajátításával megkaptuk a kulcsot az egész nyugati Balkánhoz, a horvát politikai és kulturális élet megértése becses adalékokat szolgáltat a balkáni néplélek ismeretéhez.

Ennélfogva nem lesz túlzás, ha Horvátország, Szlavónia és Dalmácia nyomtatványait ugyanoly mértékig iparkodunk össze-

¹ Aligha mondhatók kielégítőknék az olyan sovány kivonatok, mint MARGALITS történeti repertoriumai.

gyűjteni, mint a szorosan vett Magyarország nyomdatermékeit. Arról lehet szó, hogy költségkimelés végett talán nem szükséges minden könyv minden kiadását megvennünk, de ez körülbelül az egyetlen megszorítás, amit tehetünk. Egyébként meg kell szerezniünk a hármass királyság minden könyvét, járathatunk minden folyóiratát és minden lapját. A háború előtti állapotokat véve irányadóul, ez országokban évente mintegy 1200 könyv, 130 folyóirat és 80 lap jelenik meg. A kroatikák legteljesebb gyűjteménye ma a 140.000 kötetes zágrábi Egyetemi Könyvtárban található.

Horvátország nyomdatermékeinek gyűjtését ki kell egészítenünk néhány olyan terület figyelemmel tartásával is, melyek népei a horvátokkal szoros érintkezésben vannak s ez érintkezésnek nyomai kölcsönhatások formájában élesen kifejeződnek irodalmukban is. Prága, Grác, Laibach és Triest sajtója számos szállal fűződik Zágráb és Zara sajtójához. Erősebb szelekcióval, de nem mellőzhetjük e városok nyomtatványait tisztán a balkáni gyűjtemény szempontjából sem.

A hármass királyság mai területe három oldalról is körülöleli Boszniát és Hercegovinát. Földrajzilag és néprajzilag itt már egészen a Balkánon vagyunk, de politikailag még nem. Az okkupáció óta számos nyugati szervezet honosult itt meg, megerősödött a nyugati kereszténység is, de a nép zömének élet- és világfelfogása megmaradt a maga ősi bosnyák mivoltában. A régi Balkánnak valóságos iskolai példája Bosznia a nyugati közigazgatás mérséklő hatása ellenére is. A két fő balkáni kultúra a muzulmán és a keleti kereszténység itt él évszázadok óta egymás mellett, anélkül, hogy jóformán csak tudomást is vett volna egymásról; az egy nyelvű és közös származású nép idegenebbül érez vallása miatt egymás iránt, mint a külföldiek iránt. Egy irodalmi nyelvet beszélnek a horvát nemzettel, de egyébként annyira mások, hogy méltán tarthatjuk őket, amint a muzulmánok magukat tartják is, külön politikai nemzetnek, bosnyáknak.

A bosnyák nemzetet először Vak BÉLA királyunk csatolta birodalmához, felvevén a Ráma királya címet, de nemzeti bánok-

kal kormányoztatván a bosnyák népet. E nemzeti bánok politikája és a magyar királyok elnézése következtében terjedt el lassanként a patarénus vallás Boszniában, mely vallás adta meg a bosnyáknak a déli szláv népek körében a maga külön nemzeti egyéniségét. A patarénusok vették föl azután a török időben a muzulmán vallást, megmentvén ezáltal úgy politikai hatalmukat, mint nemzeti különállásukat. Mielőtt azonban Bosznia behódolt volna a töröknek, Nagy LAJOS királyság rangjára emelte, megerősítvén ezáltal a népben külön nemzeti öntudatát. A négyszázéves magyar uralom negyven évvel ezelőtt jogilag újra feltámadt s aki az új korszakban a legtöbb érdemet szerezte ez ország körül, az ismét magyar ember volt: KÁLLAY Béni. A magyarsághoz való tartozás eszméje ma is elevenen él a bosnyák nemzetben, különösen a muzulmánoknál.

Ezek a körülmények indokoltá teszik, hogy a bosnyák nyomtatványokat ugyanannyira gyűjtsük, mint a horvátokat. A bosnyák nyomdai viszonyok eléggé elmaradtak. A háború előtt évente mintegy 10 lap, 30 folyóirat és 100 könyv jelent meg Boszniában és Hercegovinában. A bosznenzikák legnagyobb gyűjteménye a sarajevoi Országos Múzeum 20.000 kötetes könyvtárában lesz található, de e könyvtár közvetlenül a háború előtt alakulván meg, még igen kezdetleges állapotban van. Nemcsak Bosznia, hanem az egész Balkán szempontjából igen fontos a sarajevoi *Institut für Balkanforschung* gyűjteménye, melyet sok tekintetben mintának vehetünk könyvtárunk ez új csoportja szervezésénél.

Boszniától keletre lakik a nyugati Balkán legnagyobb lélekszámú és erényeiben és vétkeiben egyaránt egyik legbalkánibb népe a szerb, két államot alkotva: Szerbiát és Montenegrót. Hazánk a X. században lépett először érintkezésbe a szerb néppel, mikor őseink Macsvában foglalásokat tettek. 1202-ben IMRE királyunk felvette a Szerbia királya címet s ettől fogva Macsva majdnem mindig, Szerbia többi része gyakran állott magyar fenhatóság alatt. Nem egyszer mi védtük meg az országot Byzanc és később a török ellen. A rigómezei csata (1389) után a szerb-

bek a fenyegető megsemmisülés elől mindjobban a magyar királyok védpalástja alá menekültek egész addig, míg a magyar királyság is el nem bukott. A HABSBERG-dinasztia teljesen magáévá tette magyar elődjének politikáját s már a XVII. század végétől Szerbia felszabadítására törekedett. Ez ugyan még egy évszázadig nem sikerült, de ezenközben több ízben is menedéket nyertek hazánkban a török boszú elől menekülő szerb nép nagy tömegei. Az önálló szerb állam is többször tapasztalhatta a Habsburgok jóindulatát, így különösen a berlini kongresszuson és a slivnicai csatavesztéskor. Montenegro gyarapodása is nagy részben FERENC JÓZSEF királyunk kegyének köszönhető.

Nemcsak politikai létüket köszönhatték nekünk a szerb államok, hanem jórészt kulturájukat is. A nemzeti szerb irodalom Magyarország területén keletkezett és székhelye a XIX. század utolsó negyedéig Buda, majd Újvidék voltak. A szerb írók majd mind értettek magyarul és a magyar irodalom hatása lépten-nyomon érezhető rajtuk. Még a legutóbbi időkben is a vezető szerb intelligenciának egy igen jelentékeny része Magyarországról került ki. És ha a műirodalomból a politikai szenvedély hovatovább kiszorítja is a magyar hatást, a magyar-szerb együttérzésnek örök emléke marad a gyönyörű szerb népköltészet, mely hemzseg a magyar történeti elemektől s melynek Kraljevics Marko mellett ma is Sibinjanin Janko a főhőse.

E történeti, irodalmi és kulturális kapcsolatokon kívül gazdaságilag is egyike a magyarságra nézve legfontosabb országoknak Szerbia. Belgrádon át vezet a két legfontosabb balkáni vonalunk a konstantinápolyi és a szalonikii és fejlődő iparunknak legközelebbi piaca is Szerbia.

Emellett Belgrád volt a főfészke a nagy szerb eszmének, annak az aknamunkának, mely hazánk és a monarchia déli birtokállományát, sőt fennmaradását fenyegette s amely a világháborúnak is okozója lett.

Mindez okok eléggé indokoltá teszik, ha a szerb nyomtatványok gyűjtését is feladatunknak tekintjük. Amennyiben volt szerb területek közelebbi vonatkozásba nem hozatnának hazánk-

kal, nem kellene épen minden szerb nyomtatványra kiterjeszkednünk, de igen nagy figyelemmel kellene lennünk a szerb közgazdasági, történeti és filológiai irodalomra s mindenekfölött a propaganda céljait szolgáló iratokra és a napi sajtóra. A háború előtt a szerb irodalom mindez irányokban igen nagy lendülettel fejlődött, úgy hogy a ránk nézve érdekkal bíró könyvek száma évente 4—500-ra, folyóiratok és lapok száma 30—40-re volt tehető. Ezenfelül gyűjtenünk kellene a nagyszerb eszmét propagáló orosz, francia és angol irodalmat is. A szerbikák legnagyobb gyűjteménye a 150.000 kötetes belgrádi Nemzeti Könyvtárban található.

A nyugati Balkánon a horvát, a bosnyák és a szerb nemzeteken kívül még egy nép él, valamennyinél elmaradottabb, az albán. Hazánknak a multban nem sok érintkezése volt velük, bár nemzeti hőnök, SZKENDER bég, HUNYADI Jánosnak volt szövetségese, de a monarchiának köszönhetik a szabad Albánia felállítását. Az eddig Olaszországban tengődött albán kultúra remélhetőleg rövidesen az új államban fog felvirulni és a kultúra irányítására elsősorban a monarchia lesz hivatott. A sarajevo *Institut für Balkanforschung* kiadványai máris különös előszeretettel foglalkoznak Albániával. Büszkén említhetjük meg, hogy Albánia földrajzi feltárásában épen úgy egy magyar kutatónak van oroszlánrésze, mint ahogyan egy magyar tudós indította meg az albán mult feltárására megindult mozgalmat is.

Könyvtárunk részéről kötelességmulasztás volna Albániát mellőzni. Nekünk kell megcsinálnunk az első albán könyvtárat.

A nyugati Balkán változatos politikai tagozódásához képest nagyon egyszerű a jelenlegi keleti Balkán megosztása. Mindössze két nép két országaról van itt szó. A hozzánk közelebb fekvő ország Románia. Románia területén fekszik a magyarság első európai hazája, Etelköz. Mai hazánkba való költözésünk után II. ENDRE királyunk terjesztette ki hatalmát a későbbi Havasalföldi fejedelemség területére, ahol akkor kúnok laktak és IV. BÉLA vette föl a rex Cumaniae címet. A XIV. században alakultak meg Moldva és Havasalföld mint külön fejedelemségek és az első kez-

dettől, a másik második fejedelmétől fogva elismerte hazánk fenntartását. Havasalföld 1396, Moldva 1513 óta lesz török hűbéres tartomány, de még ezután is többször alávetik magukat a magyar királyoknak, később az erdélyi fejedelmeknek, bár viszont gyakran harcolnak is ellenük. 1777-ben az addig Moldvához tartozó Bukovina Ausztriához kerül és a HABSBURGOK egyre több figyelemmel kísérik a két fejedelemség mozgalmait s iparkodnak megvédeni őket az orosz iga veszedelmétől. A két fejedelemség uniója után a monarchia 1876-iki kereskedelmi szerződése volt az első lépés a független Románia elismerésére.

Az oláh irodalom bölcsője Erdélyben ringott. Erdély fejedelmeinek és a szászoknak buzgalma a reformáció terjesztésében adta az oláh nép kezébe az első oláh könyveket a XVI. században. A vallási unióval (1700) kezdődik az oláh irodalom úgynevezett nemzeti kora ismét Erdélyben, nagyrészt magyar származású férfiak (KLEIN, SINKAI, MAJOR) vezetése alatt. A két vajdaság kultúrában sokáig messze mögötte maradt az erdélyi oláhságnak és könyveik nagy részét Erdélyből kapták. A kulturális súlypont csak a Junimea-társaság megalakulásával (1863) helyeződik át Romániába, de ezután is az oláhságnak számos kiváló írója él hazánkban és sok kiválóságot adtunk Romániának.

Kelet-Magyarország, különösen Erdély története érthetetlen Románia viszonyainak ismerete nélkül, állampolgáraink egy számbaveendő része kulturális közösségben él Romániával, oly kultúra közösségében, melynek gyökerei hazánkban keresendők s mely kultúrára a magyar génusz is rányomta a maga bélyegét, ezenfelül Romániának újabb keletű nemzeti törekvései hazánk területi épsége ellen irányultak és végül Románián át folyik tengerbe a magyar kereskedelem legnagyobb folyója — mindez nagyon is indokoltá teszi azt, hogy Románia sajtótermékeit gyűjtsük.

Románia a háború előtt rohamosan, a nemzeti álmoktól túlfűtött sajtója egyenesen lázasan fejlődött. E mozgalom a tudományok terén is számos értéket eredményezett, de emellett ránk nézve különös érdeklődéssel bír a propaganda-irodalom. Az oláh irodalom termékeit körülbelül ugyanazon szempontból kellene gyűj-

tenünk, mint a szerbekét és a számbeli eredmény is körülbelül ugyanaz volna, mint ezeknél. A valachikák legnagyobb gyűjteményei a bukaresti 150.000 kötetes Akadémiai és a jassyi 160.000 kötetes Egyetemi Könyvtárban található.

A bolgárokkal még Etelközben léptünk érintkezésbe, mikor Byzanccal SIMEON bolgár cár ellen szöveteztünk. Évszázadok mulva már Bulgáriával küzdünk Byzánc ellen, mikor II. ENDRE királyunk veje, II. ASEN cár felszabadítja népét a görög elnyomás alól. V. ISTVÁN királyunk veszi föl a rex Bulgariae címet. Előbb a görög, később a török ellen állandóan védelmezzük Bulgáriát. Nagy LAJOS királyunk ezért szervezi a rövid életű bolgár bánságot (1367—1393) és később is ZSIGMOND és I. ULÁSZLÓ királyaink, meg HUNYADI János többször is megkísérlik a bolgár nemzet felszabadítását. A hosszú török rabság után dinasztiánk jóindulatának számos tanújelét adta Bulgária iránt. FERENC JÓZSEF királyunk ismerte el először Bulgária teljes függetlenségét és a monarchia egyedül emelte föl szavát a második balkáni háború után Bulgária érdekében.

A bolgár kultúra történetében is van némi szerepe Magyarországnak. Budán nyomtatják az első bolgár történetet, a *Carstveniket* (1844) és Bulgária felszabadulása előtt egy ideig Újvidéken fejtí ki agitatorikus működését az egyik legnevezetesebb bolgár író, RAKOVSKY György.

A magyar és bolgár nép között az utóbbi évtizedekben mély-séges rokonszenv fejlődött ki. Balkáni politikánk egyik sarkpontja Bulgária erősödése és virulása. Ez érdekközösség erősítve a nagyrahitott nép és nagy királya rokonszenvétől, számunkra a lehetőségek messzire nyuló távlatát nyitja meg. A részben ellenséges Balkánon a bolgárokkal szövetezve kell megoldanunk feladatainkat.

Ezért igen szükséges a lassankint erőre kapó bolgár irodalom termékeit nagy mértékben gyűjtenünk. Az aránylag nagyon eleven napi sajtó mellett nem sok még a megjelenő könyvek száma. Mégis évente vagy 20 hirlap és folyóirat és vagy 200 könyv birhat érdekléssel reánk nézve. A bulgarikák legnagyobb gyűjteménye a szófiai 80.000 kötetes Egyetemi Könyvtárban található.

A hajdan leghatalmasabb két balkáni birodalom, Görögország és Törökország ma már balkáni szempontból inkább multjukkanak érdekelnek bennünket, mint jelenükkel. A byzanci császársággal még Etelközben léptünk érintkezésbe, mint Bölcs LEÓ szövetségesei. A magyarság mély benyomást tett Byzáncre, amint ezt KONSTANTINOS Porphyrogenetos munkái elárulják. A hanyatló birodalom utolsó nagystilű uralkodói Magyarországot hatalmi szférájukba akarták venni. VII. MIHÁLY császár I. GÉZA királyunknak koronát küld. I. JÁNOS császár feleségül veszi PRISCÁ-t, Szent LÁSZLÓ leányát. Fiúk, MÁNUEL császár állandóan avatkozik a magyar trónviszályokba és elragadja Dalmáciát és a Szerémséget. Ezután a császárság egyre veszti balkáni tartományait s a vezérszerepet a Balkánon a magyar királyok veszik át. A görögség azonban még a török időkben is nagy befolyást gyakorolt a balkáni népekre a fanarióták által.

Magyarország és a Balkán középkori története, a balkáni népek vallásérkölcsi berendezése egyaránt érthetetlen a byzanci császárság viszonyainak ismerete nélkül. A mai Görögország kevésbé érdekel bennünket. Ezért a byzanci multa vonatkozólag lehető teljességre kell törekednünk, míg a mai görögségre nézve a legszükségesebbekre szorítkozhatunk. Kivételt csak két irányban kellene tennünk. Mindent meg kellene szerveznünk, ami Szalonikire és ami az Athos-hegyre vonatkozik. Az első kereskedelmi célpontunk, a második a görög-keleti vallás Mekkája, mely óriási befolyással volt és van a balkáni népek életére. A grécikáknak két bámulatosan gazdag gyűjteménye az athéni 320.000 kötetes Nemzeti és a 160.000 kötetes Képviselőházi Könyvtár.

A török-magyar történeti vonatkozások sokkal ismertebbek, semhogy velük hosszasabban kellene foglalkoznunk. Csak arra utalunk, hogy hazánkban mintegy 200, a Balkánon 600 évig a török szultán volt egészen vagy részben az úr. Hazánk és a Balkán ezidőbeli történetét nem ítéhetjük meg helyesen a török források és feldolgozásaik ismerete nélkül. Ez utóbbiak gyűjtése a mi feladatunk.

A mai Törökország balkáni szempontból leginkább csak két irányban érdekelhet bennünket. A török szultán ma is vallási feje a muzulmán bosnyákoknak, albánoknak és bolgároknak és ezáltal e népek életére ma is erős befolyást gyakorol a török hitélet és társadalmi berendezkedés. Gyűjtenünk kellene tehát a muzulmán vallás török értelmezésű és vezetésű mozgalmaira vonatkozó nyomtatványokat. A mai Balkánon a törökök uralma jóformán Konstantinápolyra és a Dardanellákra szorítkozik. Terjedelemre nézve kicsiny, de jelentőségre nézve igen nagy területre. A balkáni népeknek és hazánknak egyaránt érdeke, hogy e terület török kézen maradjon. Könyvtárunknak különös figyelemmel kell összeszednie minden Konstantinápoly és a Dardanellák birtokára vonatkozó nyomtatványt.

A világháború befejezése után Európaszerte lázas munka fog megindulni. A hosszú háború rettenetes veszteségeit minden nemzet fokozott munkálkodással igyekszik helyreépíteni. Mind-egyik nemzet rajta lesz, hogy a háború által teremtett új helyzetet lehetőleg a maga számára aknázza ki. E versenyből hazánk sem maradhat el, hacsak az anyagi és politikai elsorvaszás veszedelmének nem akarja magát kitenni. A versenyre pedig föl kell fegyverkezünk, elsősorban a tudás fegyverével.

A sok tennivaló közül, hogy a népek nagy versenyében kellő tudással felszerelten jelenhessen meg a magyar nemzet, egyike a legfontosabbnak könyvtárunk e balkáni gyűjteményének szervezése. Természetesen ehhez nem elég a cél kitűzése, hanem szükséges a rendelkezésre álló erők mellett új anyagi és szellemi erőknek a cél szolgálatába való állítása. Nem lehet e helyen feladatunk e kérdésnek technikai részét feszegetni. E rész megoldása úgysem kíván nagy áldozatokat és nem is ütközik egyéb nagyobb nehézségekbe sem. Az idő sürget, tenni kell!

Szücsi József.